

Максименко Ірина Григорівна, канд.
пед. наук, доцент, Криворізький
технічний університет

Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до комунікативної діяльності

У сучасних умовах розвитку вітчизняної професійної освіти результативність підготовки майбутніх кваліфікованих робітників залежить не тільки від глибоких фундаментальних знань та умінь інженерів-педагогів, а й від розвинутих у них мислення, творчих здібностей, здатності до організації взаємодії з учнями.

Вирішення цього завдання потребує пошуку шляхів удосконалення підготовки студентів технічного університету до комунікативної діяльності в навчально-виховному процесі професійно-технічних навчальних закладах.

Проблемі формування комунікативної діяльності випускників вузів присвячено праці О.О.Бодальова, В.О.Кан-Калика, О.В.Киричука, Я.Л.Коломинського, Н.В.Кузьминої, В.А.Семиченко та ін., в яких досліджуються наукові основи сутності, особливостей і структури спілкування, обґрунтовуються уміння, які забезпечують цей процес. Деякі дослідження стосуються розробки системного підходу до формування комунікативних умінь (В.В.Каплинський, Л.О.Савенкова), вивчення зв'язку комунікативних умінь з педагогічною (М.П.Васильєва), загальною (О.П.Рудницька) та творчою діяльністю вчителя (В.О.Моляко, С.О.Сисоєва).

Проте зазначені дослідження не вичерпують усіх проблем комунікативної підготовки до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів.

Практика свідчить, що інженери-педагоги, які працюють з специфічним контингентом учнів професійно-технічних навчальних закладів, зустрічаються зі значними труднощами в організації комунікативної діяльності в навчально-виховному процесі. Нинішній процес професійно-педагогічної підготовки в технічному університеті не забезпечує належного рівня готовності майбутніх інженерів-педагогів до комунікативної діяльності. Переважна більшість викладачів, акцентуючи основну увагу на оволодінні студентами спеціальними знаннями і умінями, залишає поза увагою комунікативний аспект майбутньої професійної діяльності в цілому і педагогічної зокрема.

Такий стан речей породжує протиріччя між фундаментальною фаховою підготовкою майбутніх інженерів-педагогів і недостатнім рівнем їх підготовки до організації взаємодії з учнями.

Подолання цього протиріччя обумовлює необхідність удосконалення підготовки інженерів-педагогів до комунікативної діяльності в навчально-виховному професійно-технічних навчальних закладах

Теоретичне осмислення проблеми поставило нас перед необхідністю визначення сутності комунікативної діяльності, що потребувало аналізу різних позицій науковців у вирішенні питання щодо характеру взаємозв'язку категорій «спілкування» і «діяльність».

Одна група авторів (Б.Г.Ананьєв, Л.П.Буєва, М.С.Каган, О.О.Леонтєв, В.М.Мясищев та ін.) розглядають спілкування як особливий вид діяльності – комунікативної. З точки зору О.О.Бодальова, В.С.Грехнева, А.Б.Добровича, Н.В.Кузьміної, Б.Ф.Ломова та інших спілкування розглядається як засіб, умова предметної діяльності.

Спробу синтезувати різні підходи зробила Г.М.Андрєєва, яка розглядає спілкування і як спільну діяльність, і як своєрідний продукт цієї діяльності.

Спираючись на концепцію діяльнісного підходу, відповідно до якого співвідношення спілкування і діяльності розглядається як діалектичний синтез одночасного перебігу комунікативних діяльностей двох або більше індивідів, в дослідженнях Б.Г.Ананьєва, Г.М.Андрєєвої, М.С.Кагана, О.М.Леонтєва та інших, комунікативна діяльність розглядається як процес взаємодії конкретних особистостей, які певним чином сприймають один одного, відносяться один до одного та впливають один на одного.

Виходячи з вище сказаного, комунікативний компонент як самостійний можна виділити лиш умовно, тому що він є необхідною і обов'язковою частиною кожного компоненту педагогічної діяльності. Педагогічний процес якби розчиняється в комунікативному процесі, тому можна говорити, що комунікативна діяльність виступає соціально-психологічною основою навчально-виховного процесу і робить його комунікативно спрямованим.

Комунікативно спрямоване навчання визначається як навчання, в процесі якого студенти оволодівають комунікативною діяльністю, яка виконуючи функції засобу і умови навчання, стає і його метою.

Сутність такого підходу в тому, що навчання будується таким чином, що студент у всіх видах інтелектуальної і практичної діяльності включений в процес взаємодії на основі співробітництва.

Реалізація комунікативного потенціалу навчальної діяльності потребує використання таких форм і методів навчання, які б створювали можливості для педагогічної комунікації, яка досягає успіху тільки тоді, коли зовнішній вплив сприяє створенню комунікативної спільності. Педагогічна комунікація повинна залишати для студента поле вільної дії, яке створює умови не тільки для співдії, але і для співучасті, для співпереживання. Тільки за такої умови комунікативний зміст проникає у внутрішній світ студента, в силу чого отримана інформація стає предметом роздумів, збудженням до дії.

В процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін в технічному університеті широко застосовуються такі методи як рольові і ділові ігри, вирішення професійних задач, дискусійний метод.

Навчальна дискусія на лекціях і практичних заняттях створювалася шляхом звернення викладача до аудиторії з запитаннями: «А як думаєте Ви?», «Хто думає інакше?», «Давайте поміркуємо разом» і т.п. Виникнення прихильників і противників тієї чи іншої думки, обґрунтування студентами власних позицій стимулює розумову діяльність, посилює потребу в отриманні аргументованої відповіді, що в свою чергу, активізує пізнавальну самостійність. Відмінності в точках зору студентів надають заняттю проблемний характер, що активізує їх комунікативну діяльність. Дискусію можна організувати і при аналізі навчальної літератури, монографій, в яких одні і ті ж педагогічні явища розкриваються з різних позицій.

При організації дискусій використовувались три стратегії їх проведення: вільне ведення дискусії, яке передбачало невтручання викладача у її хід; програмування діяльності студентів, яке передбачало організацію дискусії у відповідності з планом при наявності безпосереднього керівництва з боку викладача; змішана стратегія, яка поєднувала елементи першої і другої. Факторами, які забезпечували ефективність проведення дискусії, виступали наступні: підготовленість аудиторії до діалогічного спілкування, уміння викладача імпровізувати, швидко реагувати на зміни у ході дискусії, упорядковувати, узагальнювати судження, формулювати висновки. У ході дискусії основна увага зосереджувалася не стільки на вироблені спільної думки, скільки на процесі її формування.

Ефективність процесу формування комунікативної активності забезпечується також шляхом залучення студентів до діяльності, яка максимально моделює навчально-виховний процес і створює умови для професійно орієнтованого навчання. Найбільш результативними виступають такі методи, як рольові та ділові ігри. Саме ігрове моделювання професійних ситуацій давало можливість матеріалізувати і об'єктувати різні аспекти діяльності студентів.

При організації ігрових занять ми виходили з того, що успішність їх проведення детерміновано адекватністю змісту ігрової діяльності знанням, що вивчаються; чіткістю визначення проблеми гри; організацією діалогічного спілкування учасників; врахуванням індивідуального комунікативного досвіду студентів; розв'язанням задач на основі теоретичних знань, а не власної позиції чи власного бажання.

У дослідженні використовувалися такі різновиди ігор: сюжетні, які вимагали тільки імітації відповідних дій, заданих роллю; ситуаційно-рольові ігри, які створювали можливості для часткової, або повної імпровізації; ділові ігри, в ході яких професійна діяльність не моделювалася, а відтворювалася, копіювалася з максимальним приближенням до дійсності.

В імітаційній грі студенту з метою знайдення дій, які характеризують образ і відтворення їх, необхідно було поставити себе в позицію даного персонажу. Ця своєрідна "гра в поведінку"

/К.С.Станіславський/ вимагала від студентів уміння легко і швидко приймати рішення в умовах, запропонованих ситуацією, пристосовуватися до них і обирати адекватний спосіб комунікативного впливу на партнерів.

Для формування умінь імпровізації використовувалися ситуації, які потребували самостійного прийняття рішень відповідно до особливостей учасників гри. Потім для гри пропонувалися ситуації, структура і межі змісту яких були частково означені, що створювало студентам можливості для свободи комунікативної діяльності.

На наступних етапах навчання ми розв'язували ситуації, які містили в собі елементи імітації та імпровізації, в результаті чого студенти мали можливість обирати власний шлях їх розв'язання.

При організації ділової гри ми виходили з того, що вона, включаючи в себе імітаційні вправи, аналіз педагогічних ситуацій, ігрове проектування, дозволяє в умовах варіативності навчального спілкування формувати комунікативну активність студентів.

Використання зазначених методів створює можливості для кожного студента стати безпосереднім учасником навчального процесу, здійснювати спільний пошук комунікативних засобів розв'язання навчальних завдань.

Проведене дослідження довело, що в умовах комунікативно спрямованого навчання кожне заняття стає для студентів "школою" мислення, яка перетворює їх із свідків в активних учасників наукового пошуку, стимулює пізнавальну діяльність, вчить творчо підходити до вирішення професійних проблем.

Таким чином, комунікативно спрямоване навчання, яке становить собою співробітництво на основі різних видів спільної роботи студентів над навчальними задачами і взаємодію в процесі їх розв'язання, зумовлює демократизм міжособистісних стосунків, діалогізм педагогічної взаємодії, співробітництво та співтворчість між викладачем і студентами в процесі навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания, - Л.:Изд.-во ЛГУ, 1987. - 295с.
2. Андреева Г.М. Общение и оптимизация совместной деятельности //Под ред. Г.М.Андреевой, Я.Яноушека. - М.: МГУ, 1987. - 302с.
3. Бодалев А.А. Общение и формирование личности //Социальная психология личности. - М.: Наука, 1979. - С.25-34.
4. Каган М.С. Мир общения: Проблемы межсубъектных отношений. - М.: Политиздат, 1988. - 319с.
5. Киричук А.В. Проблемы общения как объект педагогического исследования // Рад.школа. - 1973. - №6. - С. 5- 14. укр.
6. Коммуникативность обучения - в практику школы: Кн. для учителя /Под ред.И.Е.Пасова. - М.: Просвещение, 1985.- 127с.

7. Леонтьев А.А. Психология общения. – 2-е изд., испр. и доп. – М: Смысл, 1997. – 365с.
8. Нечепоренко Л.С. Ділові педагогічні ігри для студентів //Рад.школа. - 1998. - №4. – С.90-93.
9. Сагач Г.М. Мистецтво ділової комунікації: Навч.посіб. – К.: Україна, 1996. -180с.